



Richard Jedlička  
Jaroslav Kořa  
Jan Slavík

# Pedagogická psychologie pro učitele

Psychologie ve výchově a vzdělávání

KATALOGIZACE V KNIZE - NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Jedlička, Richard

Pedagogická psychologie pro učitele : psychologie ve výchově  
a vzdělávání / Richard Jedlička, Jaroslav Koťa, Jan Slavík. --

Vydání 1. -- Praha : Grada, 2018. -- 528 stran. -- (Psyché)

Anglické resumé

ISBN 978-80-271-0586-1

37.015.3 \* 001.2 \* 37.0 \* 159.953.5 \* 37.013.77 \* 37.048.3 \* 159.9.072.5 \*  
(048.8:082) \* (075.8)

- pedagogická psychologie
- pedagogická psychologie -- mezioborový kontext
- výchova a vzdělávání
- učení
- pedagogická diagnostika
- výchovné poradenství
- psychodiagnostika
- kolektivní monografie
- učebnice vysokých škol

37 - Výchova a vzdělávání [22]

37.016 - Učební osnovy. Vyučovací předměty. Učebnice [22]

Richard Jedlička, Jaroslav Koťa, Jan Slavík

# PEDAGOGICKÁ PSYCHOLOGIE PRO UČITELE

PSYCHOLOGIE VE VÝCHOVĚ  
A VZDĚLÁVÁNÍ

**Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy**

*Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována ani šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.*

**doc. PhDr. Richard Jedlička, Ph.D.**

**doc. PhDr. Jaroslav Kořa**

**doc. PaedDr. Jan Slavík, CSc.**

**PEDAGOGICKÁ PSYCHOLOGIE PRO UČITELE**

**Psychologie ve výchově a vzdělávání**

Vydala Grada Publishing, a.s.

U Průhonu 22, 170 00 Praha 7

tel.: +420 234 264 401, fax: +420 234 264 400

[www.grada.cz](http://www.grada.cz)

jako svou 7001. publikaci

**Recenzovali:**

prof. PhDr. Lenka Šulová, CSc.

doc. PhDr. Radomír Havlík, CSc.

**Ilustrace:**

Jana Slavíková

Odpovědný redaktor Zdeněk Kubín

Sazba a zlom Antonín Plicka

Návrh a zpracování obálky Antonín Plicka

Počet stran 528

Vydání 1., 2018

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s.

© Grada Publishing, a.s., 2018

ISBN 978-80-271-2164-9 (ePub)

ISBN 978-80-271-2163-2 (pdf)

ISBN 978-80-271-0586-1 (print)

# Obsah

<b>Předmluva</b> .....	<b>11</b>
<b>1. Pojetí pedagogické psychologie a vývoj oboru (Richard Jedlička)</b> .....	<b>15</b>
1.1 Vymezení předmětu pedagogické psychologie a proměny obsahu .....	16
<b>2. Pedagogická psychologie v mezioborových vztazích (Richard Jedlička)</b> ...	<b>41</b>
2.1 Vztah k psychologii, pedagogice a dalším vědám .....	42
<b>3. Sociálněpsychologické poznání v pedagogickém prostoru (Jaroslav Koťa)</b> .....	<b>55</b>
3.1 Sociálněpsychologický náhled na vzdělávání a školský provoz .....	56
<i>Škola jako specifická sociální instituce</i> .....	58
3.2 Socializace a její různá pojetí .....	65
<i>Činitele socializace</i> .....	72
<i>Psychodynamická teorie socializace</i> .....	73
<i>Socializace v konceptu interakcionistické psychologie</i> .....	77
<i>Sociologizující a kritické pedagogické teorie socializace</i> .....	83
<i>Od pedagogiky osvobození k antipedagogickému hnutí</i> .....	87
3.3 Sociální a interpersonální percepce .....	93
<i>Utváření dojmů o druhých lidech</i> .....	96
<i>Potřeba předvídat a pochopit druhé</i> .....	97
<i>Konstrukce představ o druhém u George Kellyho</i> .....	99
<i>Teorie vývoje konceptuálního systému O. J. Harveyho</i> .....	101
<i>Obecné principy interpersonální percepce</i> .....	102
<i>Kauzální atribuce</i> .....	104
<i>Zkreslující mechanismy ve vnímání druhých osob</i> .....	106
<i>Stereotypy</i> .....	107
3.4 Postoje, jejich utváření a funkce .....	108
<i>Definice postojů</i> .....	109
<i>Postoj a jeho odlišnost od příbuzných termínů</i> .....	110
<i>Analýza postojů</i> .....	110
<i>Funkce postojů</i> .....	111
<i>Utváření postojů</i> .....	113

<i>Změny postojů</i> .....	113
<i>Praktický příklad změn postojů</i> .....	116
<i>Osobnost a měnitelnost postojů</i> .....	117
<i>Změny postojů v závislosti na členství ve skupině</i> .....	118
<i>Teorie kognitivní disonance a změny postojů</i> .....	119
<i>Změny postojů pod vlivem nových informací a přesvědčování</i> .....	121
3.5 <i>Komunikace v pedagogickém procesu</i> .....	123
<i>Komunikace a problém porozumění</i> .....	124
<i>Symetrie, asymetrie a metakomplementarita v mezilidské komunikaci</i> .....	125
<i>Neverbální komunikace</i> .....	126
<i>Nepřiměřené formy mezilidské komunikace</i> .....	131
<i>Komunikace školy s veřejností</i> .....	133
3.6 <i>Konfliktní situace a možná řešení</i> .....	134
<i>Typologie konfliktů</i> .....	135
<i>Reakce na konfliktní situace</i> .....	137
<i>Důsledky odkládání, váhavého a špatného řešení konfliktů</i> .....	140
<i>Než se pustíte do řešení konfliktních situací</i> .....	141
<i>Co pomáhá, aby konflikty byly smysluplně zvládnuty</i> .....	141
3.7 <i>Agrese, agresivita a hostilita</i> .....	142
<i>Problémy s teoriemi agrese</i> .....	148
<i>Agresivita ve školním prostředí</i> .....	152
3.8 <i>Prosociální chování a nezištná pomoc</i> .....	155
3.9 <i>Svět lidského společenství a spiritualita</i> .....	160
<b>4. <i>Psychologické otázky učení (Richard Jedlička)</i></b> .....	<b>167</b>
4.1 <i>Vymezení procesu učení</i> .....	167
4.2 <i>Přehled učebních procesů</i> .....	170
<i>Imprinting – učení se na základě vtiskování</i> .....	171
<i>Habituační učení – učení přivykáním</i> .....	174
<i>Asociační učení – klasické podmiňování a operantní podmiňování</i> .....	175
<i>Imitace – nápodoba, observační učení</i> .....	180
<i>Heuristické učení – učení se řešením problémů, vzhledem</i> .....	182
<i>Řízené učení</i> .....	184
<b>5. <i>Psychologické otázky školního vyučování (Richard Jedlička, Jan Slavík)</i></b> .....	<b>187</b>
5.1 <i>Vymezení pojmu „vyučování“ a jeho cílů (Richard Jedlička)</i> .....	188
5.2 <i>Komponenty vyučovacího procesu (Richard Jedlička)</i> .....	194

5.3	Obsah vzdělávání, výběr a uspořádání učiva ( <i>Jan Slavík</i> ) .....	195
	<i>Obsah ve světě a znalost obsahu v lidské mysli: od neznalosti k porozumění</i>	
	<i>a dorozumění</i> .....	196
	<i>Hodnota vzdělávacího obsahu aneb „Co stojí za učení“</i> .....	197
	<i>Obsah jako „totéž v jiném“ a obsah z perspektivy první osoby</i> .....	199
	<i>Zvládání obsahu jakožto úloha, její vztah k cíli učení a učení k porozumění</i> .....	201
	<i>Intencionalita a podmínky satisfakce: obecné předpoklady pro zvládání obsahu</i> .....	203
	<i>Od podnětu k výrazu a zase zpátky: sdílení obsahu a kultura s jejími obory</i>	
	<i>jako jeho podmínka</i> .....	205
	<i>Obor a vzdělávací obor – specializovaná součást kultury a kontext pro hluboké</i>	
	<i>porozumění obsahu</i> .....	206
	<i>Operační izomorfismus – jednota v rozmanitosti aneb Tentýž obsah na tři</i>	
	<i>různé způsoby</i> .....	210
	<i>Operační izomorfismus v akci: konceptová integrace</i> .....	213
	<i>Úloha představ při konceptové integraci</i> .....	215
	<i>Konceptová integrace v učebních úlohách</i> .....	217
	<i>Mentalizace – dispoziční podmínka pro porozumění obsahu a dorozumění se</i>	
	<i>o něm</i> .....	218
	<i>Mentální prostor – instrumentální podmínka pro porozumění obsahu</i>	
	<i>a dorozumění se o něm</i> .....	220
	<i>Společenství myslí – intersubjektivní podmínka i výsledek učebních úloh</i> .....	221
	<i>Mentální schéma – subjektivní podmínka i výsledek učebních úloh</i> .....	224
	<i>Sdílení mentálních schémat: pohyb mezi prekoncepty a konceptem</i> .....	226
	<i>Od schopnosti porozumět obsahu přes strukturaci obsahu v učebních úlohách</i>	
	<i>ke kurikulu a kurikulárním dokumentům</i> .....	228
	<i>Instrumentální izomorfismus: podmínka pro tvorbu učebních úloh jako</i>	
	<i>základních jednotek kurikula</i> .....	229
	<i>„Vzdělávací most“ – poznávací pohyb na spojnici mezi instrumentální</i>	
	<i>a žákovskou zkušeností</i> .....	233
	<i>Na spojnici mezi praxí a znalostí obsahu: vztahy mezi extenzemi a intenzemi</i>	
	<i>a jejich funkce v učebních úlohách</i> .....	235
	<i>Realizace kurikula prostřednictvím učebního prostředí a tři základní okruhy</i>	
	<i>pro hodnocení kvality výuky</i> .....	239
	<i>O hodnocení didaktické kvality učebního prostředí aneb Učitel jako tvůrce</i>	
	<i>či spolutvůrce výuky a jako její výzkumník</i> .....	241
	<i>Model hloubkové struktury výuky a jeho využití při didaktické analýze kvality</i>	
	<i>učebního prostředí</i> .....	245
5.4	Psychosociální klima ve vyučování ( <i>Richard Jedlička</i> ) .....	252

5.5	Hodnocení a klasifikace ve vyučování ( <i>Jan Slavík</i> ) .....	260
	<i>Hodnocení žáků</i> .....	260
	<i>Hodnocení jako informace a jako podmínka kvality výuky</i> .....	261
	<i>Hodnocení žáků ovlivňuje kvalitu výuky</i> .....	262
	<i>Odcizené hodnocení</i> .....	263
	<i>Autonomní hodnocení – žákovo vlastní hodnocení jako vzdělávací cíl</i> .....	264
	<i>Heteronomní hodnocení na pomoc žákovské autonomie: formativní hodnocení</i> .....	269
	<i>Pravidlo SIR a obecné cíle hodnocení žáků</i> .....	270
	<i>Generální nároky na hodnocení žáků</i> .....	272
	<i>Sumativní hodnocení – problémy i výhody kvantifikace při hodnocení žáků</i> .....	273
	<i>Formativní hodnocení jako cesta k žákovské hodnotící autonomii</i> .....	276
	<i>Formativní hodnocení jako průvodce žákova řešení učebních úloh</i> .....	278
	<i>Hodnotící kritérium jako opěrný prvek formativního hodnocení</i> .....	281
	<i>Kritérium vymezuje podproblémy</i> .....	281
	<i>Kvalita činnosti a užívání kritérií hodnocení – vstřícné a zprostředkující pojetí</i> .....	283
	<i>Obecná a konkrétnější kritéria</i> .....	288
	<i>Od kritérií nazpět k formativnímu hodnocení</i> .....	289
5.6	Předpoklady žákova učení a školní úspěšnosti ( <i>Richard Jedlička</i> ) .....	290
5.7	Osobnost učitele a význam autority ( <i>Richard Jedlička</i> ) .....	297
5.8	Plánování a vyhodnocování vlastní pedagogické činnosti ( <i>Richard Jedlička</i> ) .....	301
<b>6.</b>	<b>Psychologické otázky výchovného působení (<i>Richard Jedlička</i>) .....</b>	<b>307</b>
6.1	Vymezení pojmu výchova .....	308
6.2	Rodina, její vliv na sebepojetí a socializaci .....	311
	<i>Rodina jako základní vztahový systém</i> .....	311
	<i>Vztahy s mateřskou osobou a časná péče o dítě</i> .....	315
	<i>Počátky separace od mateřské osoby a emancipace</i> .....	319
	<i>Pozice dítěte v rodině a osvojovaný životní styl</i> .....	323
6.3	Pedagogicko-psychologické aspekty výchovného stylu .....	327
	<i>Výchova ochranná a rozmazlující</i> .....	328
	<i>Výchova autoritářská, direktivní</i> .....	333
	<i>Výchova libertinská, extrémně volná</i> .....	338
	<i>Výchova demokratická, směřující k sebevýchově</i> .....	341
6.4	Vadné socializační působení a vznik syndromu CAN .....	344
<b>7.</b>	<b>Pedagogicko-psychologická diagnostika (<i>Richard Jedlička</i>) .....</b>	<b>349</b>
7.1	Diagnostické disciplíny, jejich obsahy a cíle .....	350



7.2	Evaluace a její typy .....	351
	<i>Význam evaluace ve školství</i> .....	352
7.3	Vymezení pedagogicko-psychologické diagnostiky .....	353
7.4	Diagnostika orientovaná na dítě či dospívajícího .....	354
7.5	Diagnostika orientovaná na pedagogického pracovníka .....	356
7.6	Diagnostika orientovaná na podmínky výchovně-vzdělávací činnosti .....	356
<b>8.</b>	<b>Výchovné poradenství a jeho organizace (Richard Jedlička) .....</b>	<b>359</b>
8.1	Vývoj výchovného poradenství a organizace poradenských služeb .....	360
8.2	Školská poradenská a preventivně výchovná zařízení .....	363
	<i>Pedagogicko-psychologické poradny</i> .....	363
	<i>Speciálně pedagogická centra</i> .....	365
	<i>Střediska výchovné péče</i> .....	366
8.3	Poradenské služby ve školách .....	369
<b>9.</b>	<b>Výzkumné metody a diagnostické postupy (Richard Jedlička) .....</b>	<b>373</b>
9.1	Pedagogicko-psychologický výzkum a diagnostika, jejich formy, metody a cíle .....	374
	<i>Výzkum</i> .....	375
9.2	Metody a postupy užívané v pedagogické psychologii i v pedagogice .....	378
	<i>Pozorování</i> .....	378
	<i>Posuzovací stupnice</i> .....	382
	<i>Rozhovor</i> .....	384
	<i>Žákovská anamnéza</i> .....	387
	<i>Dotazník</i> .....	390
	<i>Ověřování výsledků učení ústním zkoušením</i> .....	392
	<i>Didaktické testy</i> .....	394
	<i>Rozbor žákovské písemné práce</i> .....	396
	<i>Analýza produktů žákovské činnosti</i> .....	397
	<i>Analýza pedagogické dokumentace</i> .....	399
	<i>Orientační sociometrická šetření</i> .....	401
	<i>Pedagogický experiment</i> .....	403
	<i>Pedagogický akční výzkum</i> .....	405
9.3	Specializované metody a postupy užívané v pedagogické psychologii .....	406
	<i>Diagnostické interview</i> .....	406
	<i>Psychologické testy</i> .....	409
	<i>Projektivní psychologické techniky</i> .....	410
	<i>Analýza herní činnosti</i> .....	410

<i>Projektivní techniky založené na principu hry</i> .....	415
<i>Výtvarné diagnostické techniky</i> .....	418
<i>Rozbor produktů arteterapie, ergoterapie, biblioterapie</i> .....	421
<i>Rozbor psychodramatu, loutkodramatu</i> .....	422
<i>Analýza průběhu psychoterapeutické skupiny a balintovské skupiny</i> .....	424
<i>Laboratorní pedagogicko-psychologický experiment</i> .....	427
<i>Terénní pedagogicko-psychologický experiment</i> .....	429
<i>Případové studie</i> .....	431
<i>Longitudinální studie</i> .....	433
<b>Bibliografické poznámky</b> .....	<b>437</b>
<b>Summary</b> .....	<b>481</b>
<b>O autorech</b> .....	<b>483</b>
<b>Seznam pramenů a literatury</b> .....	<b>487</b>
<b>Jmenný rejstřík</b> .....	<b>515</b>
<b>Věcný rejstřík</b> .....	<b>519</b>

# Předmluva

Tento text je určen především pokročilým studentům všech vysokých škol připravujících pedagogické pracovníky. Nové podněty pro svou práci mohou v knize najít rovněž stávající učitelé, vychovatelé, mistři odborné výuky, trenéři, sociální pedagogové a mnozí další profesionálové, působící na děti, mládež i dospělé. Obsah publikace bude však užitečný také pro studující psychologie, sociální práce a zdravotnických oborů, protože i oni mají v rámci zvolené profese účinně edukativně působit na své klienty. Autoři je přehledným způsobem seznamují jak s psychologickými principy učení, vzdělávání a výchovy, tak s podstatou výchovného poradenství, pedagogicko-psychologické diagnostiky a výzkumu.

Úvodní část knihy se věnuje charakteristice obsahu oboru pedagogické psychologie, jeho historii (kapitola 1) a důležitým interdisciplinárním vztahům (kapitola 2). Čtenář má mimo jiné možnost posoudit, jaký vliv mohou mít změny společenského uspořádání na proměny praxe i zdroje učitelského vzdělávání.

Kapitola 3 se zaměřuje na sociálně-psychologické aspekty pedagogicko-psychologické činnosti, jejichž chápání má velký vliv na kvalitu přímé výchovné, vzdělávací, preventivně výchovné a poradenské práce ve školách a školských zařízeních. Čtenář může srovnávat značně protichůdné pohledy různých badatelů na socializaci, výchovu a fungování školy. Autor se věnuje i vyhraněným ideologickým konceptům, které ostře pranýřují školskou podobu socializace v moderní společnosti. Zájemce o výchovnou problematiku se poutavým způsobem seznámí s různými náhledy na tematiku pedagogické komunikace, na podstatu mezilidských konfliktů a agrese. A protože se tyto jevy výrazně promítají do běžného školského provozu i dalšího výchovného dění, předkládá kapitola 3 účinné formy jejich možného řešení. Oddíl 3.8 navíc osvětluje psychologické a sociální principy prosociálního chování, které se označuje výrazem „altruismus“. Celou kapitolu pak uzavírá úvaha o otázkách spirituality ve školském prostředí a v lidském životě. V tomto kontextu je vyložena důležitost duchovní dimenze výchovného působení. Stručný přehled vybraných problémů by měl sloužit jako základní vhled do sociálně-psychologické problematiky a představuje vstup, který bude čtenář rozvíjet po celou svou učitelskou nebo vychovatelskou dráhu včetně kultivace profesních pedagogicko-psychologických aktivit.

Kapitola 4 se zabývá psychologickými aspekty učení a faktory, které zásadním způsobem ovlivňují proces výuky, i neformálními aktivitami, jimiž člověk adaptivně

reaguje na proměňující se nároky okolí. Vyučování představuje soustavný výchovně-vzdělávací proces, v němž žáci získávají, procvičují si a zpevňují prostřednictvím učitelem strukturovaných situací žádoucí dovednosti, znalosti, hodnotové vzorce a charakterové rysy; osvojují si požadované kompetence.

Kapitola 5 se věnuje cílům, metodám, formám výuky a jejímu obsahu. Úvodem zdůrazňuje, že výchovně-vzdělávací cíle zpravidla silně ovlivňují další komponenty výuky, přičemž mají srozumitelně vyložit očekávané výsledky, k nimž učitel se žáky směřuje. Část kapitoly o zpětnovazebném posuzování výkonu žáků pojednává o hodnotících činnostech ve škole, které pokládáme za velice důležité pro kvalitu výuky. Vzdelávací obsah a učivo tvoří základy učitelské profese, protože jejím cílem je, aby se žáci naučili něčemu, co dříve nezvládali a u čeho je možné vyslovit předpoklad, že to v budoucnu obohatí jejich život. Do výuky vstupují jako obsah kultury, respektive tradicemi prověřený výběr z jejích oborů či oblastí (např. jazyky, matematika, přírodní vědy, umění), přičemž učitel zastává důležitou roli zprostředkovatele: žáka či studenta obsahem provází, motivuje ho k učení a pomáhá mu v případě vzdělávacích obtíží. Obsah v nejširším smyslu toho slova je tedy vše, co se děti, mládež či studující dospělí (souborně žáci) mohou učit a naučit během vzdělávacího procesu. V něm se obsah pro žáky z významňuje (sémantizuje), realizuje se jakožto učivo, transformuje se do podoby žákovských dispozic a požadovaných kompetencí. V progresivním pojetí vyučování a učení je kladen důraz na co možná nejvyšší úroveň vlastní poznávací a učební aktivity žáků. Z toho vyplývají také velké didaktické nároky zejména na kvalitu učebních úloh a na způsoby jejich uplatňování ve výuce. Učitelé proto mají do hloubky porozumět obsahu z hlediska žáka: je potřeba chápat způsoby, jakými žáci přemýšlejí a uvědomují si významové a logické souvislosti, i to, jak při činnosti nebo komunikaci s obsahem zacházejí. Na takto hluboké učitelské porozumění tematice obsahu a učiva se zaměřuje právě kapitola 5. Upozorňujeme však, že ačkoli je tato část textu důležitá pro úspěšnou školní praxi, není snadná pro studium, protože se věnuje složitým otázkám teorie obsahové transformace a dotýká se též filozofických aspektů poznání. K nejčastěji diskutovaným tématům, která se týkají školy a všeobecného vzdělávání, patří též hodnocení a známkování žáků (oddíl 5.5). Zajímá nejen odborníky, ale neméně i veřejnost, a to jednak proto, že posuzování aktivit žáků je důležitou součástí komunikace mezi školou a rodinou, a jednak z toho důvodu, že vyhodnocení žákovských výkonů je důležitou informací o výsledcích edukační práce ve vzdělávacích institucích a školních třídách. Učitelé mohou prostřednictvím hodnocení do nemalé míry ovlivňovat kvalitu své součinnosti s žáky. V ohnisku pozornosti se tak právem ocitá zejména objektivnost a spravedlivost školního hodnocení. Ve výuce je však ještě potřebnější soustředit se na to, aby bylo co nejlépe podporováno žákovské učení a aby ve výsledku motivovalo všechny vzdělávané k poznávání a sebekultivaci.

Proto je kladen důraz na tzv. formativní hodnocení, které se velmi těsně pojí přímo s procesem žákovu učení. Cílem je dovést vzdělaného jedince k autonomnímu hodnocení, tj. k dovednosti sám hodnotit vlastní i cizí činnost, na základě tohoto hodnocení ji zlepšovat a následně umět svoje hodnocení zdůvodňovat. To je jedna z důležitých podmínek rozvoje žákovy samostatnosti a podpory jeho zodpovědnosti i v životě mimo školu.

Kapitola 6 se věnuje problematice výchovného působení na děti a dospívající. Nejprve rekapituluje významné psychologické faktory, podmiňující kvalitu primární socializace v rámci rodiny. Další část textu se detailněji zaměřuje na problematiku vztahů mezi dítětem a matkou, otcem a dítětem, na význam sourozenecké pozice a na osvojování si jistého životního stylu. Ukazuje, jak výchovná atmosféra v rodině ovlivňuje prvotní vztah dítěte ke školním povinnostem, k učiteli a jeho autoritě i přístup žáka ke spolužákům. Autor objasňuje, jaké mohou být dopady hyperprotektivního, autoritářského, libertinského nebo demokratického typu působení na psychosociální vývoj mladého jedince. Podrobněji rozebírá špatné socializační postupy, deformativní vliv na osobnost dítěte či dospívajícího a rovněž faktory podmiňující vznik sociálně patologických jevů. Posléze objasňuje vznik syndromu CAN a podmínky, v nichž se vyvíjí psychopatologická struktura osobnosti týrajícího i oběti.

Kapitola 7 připomíná význam prevence, včasné diagnostiky a pedagogicko-psychologické péče o ohrožené žáky i možnosti, jak lze učitelům či rodičům při řešení výchovných problémů pomoci. Autor se zabývá nejen diagnostikou, orientovanou na dítě či dospívajícího, ale též na pedagogického pracovníka a na podmínky výchovně-vzdělávací činnosti.

Na tento text logicky navazuje kapitola 8, týkající se výchovného poradenství a poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních.

Kapitola 9 představuje vybrané diagnostické metody a výzkumné přístupy využívané jak psychology v poradenství, tak učiteli ve škole při pedagogické diagnostice a zpracování kvalifikované pedagogické prognózy. Vzhledem k tomu, jaký vliv na realizaci diplomové či disertační práce i na následný průběh obhajoby má dobrá příprava vlastního výzkumného šetření, najdou studenti v oddílech 9.1 a 9.2 příslušné poučení. Oddíl 9.3 je věnován pedagogicko-psychologickému výzkumu, specializovaným diagnostickým nástrojům a metodám.

Všem kolegům, s nimiž jsme spolupracovali na výzkumech a grantových úkolech, připomínaných v textu knihy, zde chceme vyjádřit dík. Naše úcta a vděčnost náleží rovněž vzácnému příteli, profesoru PhDr. Zdeňkovi Helusovi, DrSc., s nímž jsme konzultovali ideový záměr a rozvrh této publikace. Původně jsme předpokládali, že se zpracování určitých kapitol ujme, ale vážná nemoc mu nakonec nedovolila zúčastnit

se společné práce na rukopisu. Pokládáme za vhodné vyjádřit závěrem poděkování oběma pečlivým recenzentům této knihy, profesorce PhDr. Lence Šulové, CSc., a docentu PhDr. Radomíru Havlíkovi, CSc., kteří nám přispěli svými zkušenostmi, odkazy na některé užitečné časopisecké i knižní zdroje a cennými doporučeními, jež jsme využili při finální redakční práci s rukopisem. Naši pochvalu si bezesporu zaslouží výtvarnice Jana Slavíková, která knihu oživila vtipnými stripy. Děkujeme rovněž za trpělivou profesionální pomoc šéfredaktorce redakce společenskovědních oborů Gabriele Plickové, redaktorkám Daně Pokorné a Janě Kubínové, které se velmi pečlivě věnovaly redakční přípravě textu a korekturám, Antonínu Plickovi, jenž se zdárně vypořádal s našimi nemalými nároky na specifickou grafickou úpravu, i dalším odborným pracovníkům z nakladatelství Grada, bez jejichž vydatného přispění by zdařilá knižní podoba tohoto textu nevznikla.

*Za autorský tým Richard Jedlička*

# 1. Pojetí pedagogické psychologie a vývoj oboru

Richard Jedlička



## Nástin

V úvodu čtenářům nabízíme stručnou **charakteristiku pedagogické psychologie**, o kterou se mohou opírat při studiu a hlubším promyšlení dalšího textu. Máme-li danému oboru náležitě porozumět a získat ze znalostí skutečný užitek, je třeba umět odlišit vývoj vědeckého poznání, ideologickou manipulaci a dobové módní trendy. K **poznání historických proměn pedagogického diskurzu** dobře poslouží **definice** uvedené ve vybraných českých (resp. československých) učebnicích, určených k učitelskému vzdělávání. Vývojem učebnic pedagogické

psychologie a kontexty jejich zrodu se zabýváme proto, že publikace, které jsou svým obsahem a skladbou určené k didaktické komunikaci, většinou kodifikují stav příslušné vědy, spoluvytvářejí její **pojmosloví**, ovlivňují **odborné myšlení** a **činnost** určité **profesní komunity** [1]. **Dějiny oboru** přinášejí pozorným čtenářům také poučení o složitém běhu života jeho významných protagonistů. Rovněž zjistí, že dramatické osudy měli nejen někteří autoři učebnic, ale také publikace samotné. Pro mnohé může být zajímavé zjištění, jak velkou měrou se v době první republiky svépomocné učitelské spolky podílely svými finančními prostředky na vydávání knih a kultivaci odborné diskuse. Čtenář může také posoudit, jak mohou změny společenského uspořádání ovlivňovat zdroje učitelského vzdělávání. Závěrem studujícím nabízíme vymezení oboru, které odpovídá nejen současnému stavu, ale i perspektivám dalšího vývoje.

## Klíčová slova

dějiny oboru • diagnostika • diferenciacie • experimentální psychologie • individualizace • individuální psychologie • kognitivní psychologie • kolektivní výchova • nová výchova • pavlovovská teorie • pedagogická komunikace • pedagogická psychologie • pedagogika • poradenství • pragmatická pedagogika • psychoanalytická propedeutika • psychologická diagnostika • psychologie • rozumějící (humanistická) psychologie • socialistická pedagogika • školní zátěž • školský poradenský systém • výzkumné přístupy